

ФАКЕЛ НА БЪЛГАРСКАТА ПРОСВЕТА В БУКУРЕЩ

(125 години от основаването на
Букурещкото българско училище)

Марин Люлюшев

През първата половина на XIX в. и по-късно, почти до самото Освобождение, Букурещ и околността му са притегателен център за българските бежанци от различните краища на България. Така се образуват внушителни български колонии в Букурещ и околните села: Кяжна, Ликурич, Колентина, Валя Драгулуй, Брънеш, Жилава, Попещ-Лордени, Чопля, Магуреле, Чорогърла, Епирещ, Въръщ, Херъщ и др. По непълни данни от българския възрожденски печат, както и от наши и румънски изследователи, в Букурещ и в съседните нему села се съсредоточава около 20–30-хилядно българско население.

През 30-те и 40-те години на XIX в. Букурещ се превръща във второ по значение културно средище на българската емиграция след Цариград. Румънската столица става център на издателска дейност, предимно на учебна литература, за нуждите на новобългарските училища в българските земи, както и за общинските (частните) учебни заведения на българс-

ката емиграция в Румъния. Тази народополезна дейност не би била възможна без материалната подкрепа на множество български търговци родолюбци, които жертват значителни собствени средства за културното възраждане на своя народ. Много български ученолюбиви младежи получават високо образование в Букурещ, издържани от патриотично настроени български търговци.

Данните сочат, че през първата половина на миналия век букурещките българи са видни търговци, занаятчии, майстори на черкви, иконописци, дърворезбари. Тук се изграждат цели български търговски квартали с наш архитектурен облик. Откриват се търговски къщи, кантори, магазини, ханове, складове, фабрики, крупни работилници.

Съществува версия за наличие на българско училище в Букурещ през 1832 г. Откриването му е свързано с идеята на Васил Априлов от 1831 г. да се постави начало на светско българско учебно заведение в Габрово¹. Липсата обаче на по-късни докумен-

ти, потвърждаващи тази версия, ни застава да се отнесем към нея с известна предпазливост².

Въпреки започналия активен културно-просветен живот в българските земи след откриването на новобългарското училище в Габрово през 1835 г., българската колония в Букурещ не успява да осигури условия за развитие на учебното дело в града. По-голяма част от българската замощна прослойка в румънската столица, макар и да разполага с огромни средства за изграждането на родно училище, е с ниско национално съзнание и не създава нужните предпоставки за удовлетворяване духовните потребности на букурещката българска колония посредством развитието на новобългарската просвета.

Едва през м. януари 1869 г. на свое извънредно заседание Настоятелството на Българската добродетелна дружина (БДД), след като разглежда въпроса за закупуване на място и постройка за откриване на училище и църква на ул. "Вергулуй" № 6 (бившата къща на Матаки Мариш), приема устав за управлението им³. Според чл. 1 от този устав училището и църквата получават името "Св. св. Кирил и Методий". В останалите членове се отбелязва, че училището на първо време ще бъде начално, а впоследствие ще прерасне в "по-висше с гимназиални науки". По-нататък се посочва, че обучението "ще бъде сякоги по български. Румънският език ще е задължителен, други страни

язици, които ся въведат според потребата, ще бъдат не удължителни". Издръжката ще се осъществява от годишни помощи, от различните дарения, завещания и от приходите на вложените капитали. Управлението на училището и църквата ще се реализират от трима епитропи, избирани от събранието на спомоществователите заедно с настоятелството на Българската добродетелна дружина.

По инициатива на БДД се пуска подписка за събиране на средства за закупуване на постройка за училище и за неговата издръжка. На апела на настоятелството откликват много дарители предимно от средните и низшите слоеве от българското население в Букурещ, като акцията се подкрепя и от известни румънски общественици, приятелски настроени към българите в Румъния⁴. Чувствително дарение прави митрополит Панарет Рашев (1 000 жълтици) с условие да му бъде предоставен вторият етаж на определената за закупуване сграда за откриване на църква и за негово жилище.

Не е без значение да се отбележи, че закупената постройка на ул. "Кълърашилор" (бивша ул. "Вергулуй", а по-късно "Каля Кълърашилор") се намира почти в самия център на града*. Тази улица е заселена изключително с български бежанци през периода 1806 – 1812, 1828 – 1830, 1853 – 1856 и 1858 г.⁵ Доскоро на входа на училищната сграда откъм двора още

личеше надписът от онова време: **“БЪЛГАРСКА НАРОДНА ЦЕРКОВА И УЧИЛИЩЕ “СВ. СВ. КИРИЛА И МЕТОДИЯ”, УСТАНОВЕНИ СЪ СЪСТАВНИТЕ И ПОМОЩЪ НА ТУКАШНИТЕ РОДОЛЮБИВИ БЪЛГАРИ – 1869 МАЙ 11 – БУКУРЕЩЪ”**.

Сградата на първото българско училище е скъпа за всяко българско сърце. В нея се е разнасяло едно столетие българското слово. Това е сграда-паметник, свързана с нашето революционно минало, сграда, в която са творили светлите умове на Христо Ботев, Кириак Цанков, Любен Каравелов и др.

На 15 септември 1869 г., девет години след откриването на българското училище в Браила, започват учебните занятия на българското училище “Св. св. Кирил и Методий” в Букурещ. Радостта на българската колония е неописуема. Българското училище е **вече факт**. То започва да разнася **родното слово** сред хилядите българи в Букурещ и околните села, става център не само за просветна, но и за широка културна дейност на цялата колония. Тази дейност се засилва и привлича все повече български деца, младежи и студенти в румънските специални и висши учебни заведения през миналия и в началото на настоящия век.

Развитието на българската просвета в Букурещ и изпълнението на обещанията на настоятелството на БДД и на училищните спитропи за

прерастване на първоначалното училище в по-висше се следят най-внимателно от представителите на патриотично-революционното движение от т. нар. “млади”. Незаинтересоваността на част от българските първенци, поставянето на личните им интереси над обществените и стремежът им към самообогатяване и използване на народните средства за лични нужди, са обект на рязка критика от страна на революционния емигрантски печат.

През есента на 1874 г. Христо Ботев е назначен за учител в букурещкото българско училище, но след тримесечна педагогическа дейност напуска това поприще, отстъпвайки мястото си в полза на своя брат Стефан, за да се отдаде всецяло на журналистическа и революционна дейност, оставайки и след напускането на длъжността да живее и работи в училищната сграда⁶.

Краткият живот на идеолога, вождата и поета на националната революция и още по-кратковременното му епизодично учителстване в Задунавка, Калофер, Измаил и Букурещ не му дават възможност да се оформи като просветен деец на своята епоха, но въпреки това той неведнъж очертава своя идеал за ролята на революционната борба на народа, на подготовката му да отхвърли националния и социалния гнет.

Както споменахме по-горе, след напускането на учителската длъжност Христо Ботев се отдава на пуб-

лицистична и революционна дейност. За пламенния революционер, хуманист и демократ няма почивка и личен живот – той е публицист, просветител, редактор, коректор и словослагател. Проблемите на освободителното дело поглъщат изцяло талантливия народен трибун и стават смисъл и съдържание на неговия живот. В сградата на училището се откриват две типографии: “Отечество” и “Знаме” и се печатат списанията “Знание” и “Училище”⁷.

През 1875 г. за учител по румънски език в българското училище в Букурещ е назначен Кириац Цанков, приятел и съратник на Ботев. Вечер, след занятия, българското училище става място, където българските революционни емигранти провеждат важни заседания и разисквания, вземат съдбоносни решения в името на близкото освобождение на отечеството.

Учебната 1876 – 1877 г. за българското училище в Букурещ е година на временно униние, поради разгрома на Априлското въстание и гибелта на четата на Христо Ботев. Но това е за кратко време. Обявяването на Освободителната руско-турска война се посреща с неописуем възторг от учители, родители, от цялата букурещка българска колония. Последен тържествен училищен акт през 1877 г. представлява честването на деня на славянските просветители⁸, превърнал се в ярка манифестация на вековните стремежи на българския

народ към свобода и светли бъднини, чийто час вече е ударил.

След Освобождението за българската просвета в Румъния настъпват нови драматични времена, изпълнени с борби за етнокултурно оцеляване и утвърждаване на българското население в следосвобожденска независима Румъния под името „Кралство Румъния“ като етническо значимо цяло, надхвърлящо един милион, по данни на Г. С. Раковски в началото на 60-те години на XIX в.

След управлението на румънския владетел Александър Куза редуващите се едно след друго румънски правителства все повече втвърдяват политиката си спрямо етническите малцинства на територията на кралството, преследвайки съвсем нескрити цели за денационализиране и постепенното им асимилиране. На този прицел е поставено предимно българското население, като най-многобройно след маджарското, без да се счита циганското. В по-мек асимилаторски режим са поставени гърците, евреите, арменците, немците, русите и др.

Независимо от превратностите на историята, от смяната на правителства, режими и управленчески системи, румънската политика спрямо българското население е праволинейна – ограничаване на неговите права и свободи с всевъзможни средства (законодателни, политически, икономически и др.) и методи и довеждането му до пълна асимилация с де-

магогската фраза „приобщаване към румънската култура и цивилизация“. Тази политика до голяма степен се улеснява и поради мекушаватото поведение на българските правителства спрямо сънародниците им до края на Втората световна война и в резултат на родоотстъпническата политика на тоталитарната система у нас, облечена в марксистически постулати за „пролетарски интернационализъм“ и „братски партии и народи“. И нито дума как и под чие влияние варварска Влахия и Молдова се нареждат в лоното на християнските народи, коя писменост и книжина ползват до края на първата половина на XIX в., кой от съседите им допринася най-много за формирането на тяхната национална култура и цивилизация, как се нарича първото училище на румънска територия през VIII в. („школа словенеаска“) и пр.

И така, Българското основно училище „Св. св. Кирил и Методий“ в Букурещ, открито през 1869 г., просъществува до самата Освободителна руско-турска война от 1877–1878 г. От Освобождението до 1908 г. в българските архивни учреждения и в Държавния архив в Букурещ липсват документи, от които да се разберат причините за преустановяване на неговата дейност за около 30 години!

Единственият документ, открит в Централния държавен исторически архив (ЦДИА) в София, споменава само за основаване на българско студентско дружество в Букурещ през

1894 г., което си поставя за цел да подпомага научното и нравствено развитие на българските студенти в този град, да оказва материална помощ на бедните студенти и да си създаде собствена библиотека⁹.

През периода, когато българското училище в Букурещ е закрито, продължава да функционира Българското културно и благотворително дружество „Братство“ (БКБД „Братство“). Именно то на 25 юни 1908 г. подава молба с искане да се отпуснат помещения от черковните стаи за откриване на първо отделение към предосвобожденското българско училище „Св. св. Кирил и Методий“ през учебната 1908–1909 г. През същата година по инициатива на йеромонах Никодим Трифонов и родолюбивия българин Пулиев, ползващи се с авторитет и влияние пред румънските власти, се открива за втори път българското училище в Букурещ¹⁰. Това се извършва след дълги административно-бюрократични процедури от страна на Министерството на просвещението и изповеданията, поставяне на редица условия и уговорки, като не липсват и парадокси¹¹. Едва на 30 януари 1909 г. Дирекцията на частните училища в Румъния към МПИ с писмо № 72921/08 разрешава откриването на българското частно (общинско) училище с 38 ученици в първо отделение с директор горепосочения йеромонах.

Откриването на училището в Букурещ е голямо и радостно събитие

10. Педагогически алманах, 1 и 2 кн./94 г.

за цялата българска колония в румънската столица. Някои български колонисти от любов към родната просвета отписват своите деца от румънските училища¹² и ги записват в българското училище, рискувайки да повторят първо отделение.

През 1909 г. българското частно училище, което се води официално към БКБД “Братство”, се превръща в държавно и се поставя под ръководството на Българската царска легия (БЦЛ) в Букурещ. По-късно то преминава към Министерството на външните работи и изповеданията в София, закодирано като Благодетелно дружество “Просвещение” (БД “Просвещение”)¹³. Това обстоятелство се възприема със задоволство от училищното настоятелство и от учителите, надявайки се, че по този начин материалната издръжка на училището ще се гарантира по-добре¹⁴.

За да бъдат създадени предпоставки за откриването на второ отделение през следващата учебна година, училищното настоятелство неколккратно апелира пред българското правителство за осигуряване на средства за провеждане на нормална учебно-възпитателна дейност, за проява на разбиране и уважение към културно-просветните традиции и стремежи на сънародниците им в румънската столица. В отговор на искането Министерството на външните работи и изповеданията (МВнРИ дава де се разбере, че сумите, отпуснати от него, не ще бъдат достатъчни за

издръжката на училището и част от средствата трябва да се посмат от българските колонисти¹⁵. По този начин МВнРИ таксува българските училища в чужбина наравно с учебните заведения в България, пропускайки важното обстоятелство, че в Румъния липсват български административни общини, от чиито приходи биха могли да се заделят средства за покриване разходите на местните просветни учреждения.

Органите на румънското Министерство на просвещението, смятайки че с откриването на българското частно училище в Букурещ са направили голямо благодеяние, още през следващата 1909–1910 учебна година засилват натиска си върху училищното настоятелство, като специални комисии от няколко ревизори провеждат чести ревизии върху работата на училищното ръководство и учителите. По време на една от проверките те стигат до абсурдния извод, че неправилно са записани в българското училище деца на българи, родени в Румъния, имащи български паспорти, и деца на българи, родени в България, но без да е посочено в свидетелствата им за раждане, че са синове и дъщери на родители българи. Тези “открития”, непрекъснатите “ревизии”, уговорките и предупрежденията целят психически да се травмира ръководството на училището и училищното настоятелство и в крайна сметка да се постигне закриване на българското учебно заведе-

ние.

През следващите учебни години българското училище в Букурещ се разраства. В 1911 г. то фигурира в документацията като основно (първоначално) вече с 4 отделения¹⁶, с един директор и трима учители¹⁷. Две години по-късно ученическият състав бележи силно увеличение. През 1915 г. се открива първи прогимназиален клас, който поставя начало на българската прогимназия в Букурещ¹⁸.

Ентусиазмът на българското учителство в Букурещ за създаване на подобра организация на обучението на подрастващото поколение на българските колонисти, за укрепване на националния дух особено след злополучната за България 1913 г. – година на първата национална катастрофа, не намира морална и материална подкрепа от страна на съответните български държавни органи и на българското правителство.

През същата 1915 г. българските учители от Букурещ и Браила изпадат в тежко материално положение по вина на МВнРИ. Управляващата българска върхушка, ангажирана изцяло с подготовката на страната за влизане във войната, не е в състояние да гарантира служебния и икономическия стабилитет на хилядите народни учители в страната и още повече в чужбина, с което обрича на унижение радетелите на родната просвета и култура¹⁹. В 1916 г. затрудненията по издръжката на българското училище в Букурещ, както и в

цялото кралство, бележат рязко увеличение, което гнети морално българските учители в Румъния, но все още духът и високото съзнание за служене на българския народ в емиграция крепи техните надежди. През същата година политическите облаци на Европа и Балканския полуостров започват да се съгъстват. През декември 1916 г. румънските просветни власти затварят българската църква и тъй като българското училище се намира в същата сграда, то споделя съдбата на църквата. Всъщност училището се закрива в момент, когато предстои да се открие втори прогимназиален клас²⁰.

През 1917 г. училището започва отново да функционира, но през следващите 1918–1919 г., когато прераства в трикласно прогимназиално, т. е. в пълна прогимназия, внезапно е закрито от румънските просветни органи²¹. Закриването на училището хвърля в тревога училищното настоятелство и то започва активна борба с органите на кралското Министерство на просвещението за незабавното му откриване. Борбата се увенчава с успех. В 1920 г. румънските просветни власти признават правото на съществуване на българското училище и издават разрешително № 112463 от 30 ноември 1920 г.²²

През учебната 1920–21 г. на мястото на архим. Никодим Трифонов е назначен свещ. Атанас Маджаров, като му се възлага временно и длъжността директор на българското ос-

новно училище²³. За учители са назначени Мара Маркова, Надежда Желязкова, Марта Шопова, Деспина Йовкова и Георги Попов²⁴. През споменатата учебна година в българските училища в Румъния се въвеждат учебници и учебни помагала от български автори, доставени от Българската царска легация²⁵.

Следва да се отбележи, че след първата и най-вече след втората национална катастрофа народностното съзнание предимно у по-заможната част от българското население в Букурещ чувствително отслабва. Това явление се отразява негативно върху броя на ученическия състав в българското училище. Така например през годините 1911–1915 броят на учениците непрекъснато расте, след което през 1918–1919 г. катастрофално намалява и поставя под въпрос съществуването на българското учебно дело. Извоюваното право на училището да функционира през 1920 г. довежда до ново увеличение на ученическия контингент в българското училище²⁶. Причините за резките промени в броя на учениците през различните периоди от развитието на българското училище в Букурещ през първото и второто десетилетие на настоящия век са както обективни, така и субективни²⁷. Те могат да бъдат групирани по следния начин:

1. Българската добродетелна дружина (БДД) открива училище в румънската столица за децата на българи емигранти, които имат готов-

ност след освобождението на родината да се завърнат в нея. И наистина след Освобождението и след завръщането на част от българската емиграция в България българското училище остава без ученици и закриването му последва незабавно. Ако организаторите на училището от БДД бяха поставили неговата дейност на по-здрава основа, с оглед на задачите му в перспектива, то след Освободителната руско-турска война можеше да се превърне в учебно-възпитателна институция за децата на останалото в Букурещ българско население и на българите от Южна Бесарабия и Северна Добруджа.

2. При откриване на училището отново през учебната 1908–1909 г. Българското културно и благотворително дружество “Братство” повтаря грешките на БДД, като създава условия за обучение само за децата българчета, чиито родители са български поданици, живеещи временно в румънската столица и околността ѝ, а не за децата на посочените по-горе области с многобройно и компактно българско население. След като българските поданици напускат Румъния през 1915–1916 г., българското училище се оказва пак без деца.

3. След Първата световна война, т. е. през 1919 г., българското училище в Букурещ отново е открито, но този път като училище за децата на българи с българско, сръбско и гръцко поданство. Така отново за трети път българско училище пак започва

нестабилно съществуване поради посочените причини. Броят на учениците обаче зависи не само от българското население с българско поданство, но и от българите с чуждо поданство. Над тях се упражнява натиск от културните общества и легациите на страните, под чието поданство се намират те, за изпращане на децата им в сръбски и гръцки училища в Букурещ. Освен това потокът на български граждани за Румъния е силно ограничен от румънското правителство и поради всичко това към 1925 г. учениците в българското училище отново силно намаляват.

Новата 1923 учебна година българското училище започва със сериозни пречки от страна на румънската просветна администрация, за което директорът на училището Т. Ганчев се обръща с молба към министъра на външните работи и изповеданията в България за съдействие пред румънското правителство за гарантиране на безпрепятствено функциониране на българското учебно заведение в Букурещ²⁹. Букурещките просветни власти предявяват изискване българските учители в Румъния да бъдат румънски граждани (поданици). МВнРИ поставя задача на Българската царска легация (БЦЛ) в Букурещ²⁹ да информира румънското правителство, че българската държава смята това искане за незаконно спрямо частните български училища в кралство Румъния, тъй като съответните български органи никога до-

сега не са поставяли подобни изисквания румънските учители в румънското училище в българската столица да бъдат български поданици. В случай на поддържане на този иск, българското правителство ще бъде принудено да предяви същите претенции и към румънското училище в София.

Мотивите, които използва румънското Министерство на просвещението за възпрепятстване на откриването и функционирането на българското училище в кралство Румъния, са по същество формални: липсата на достатъчен брой деца, документите на българските учители не са признати, директорите на българските училища в Румъния не са утвърдени от румънските просветни власти, българските учебни заведения в кралството не представляват юридическо лице, не са утвърдени учебниците и програмите в българските училища, училищните сгради и покъщнината им не отговарят на изискванията на румънското просветно законодателство и пр.³⁰

През същия период на власт в Румъния са национал-либерални правителства, чийто несменяем премиер-министър е Йон Братиану, образуващ "втора династия" след кралската фамилия на Фердинанд. Икономическата, социалната и просветната политика на национал-либералите, представляващи цитаделата на господстващите върхушки, е насочена към пресичане борбата на трудо-

вите слоеве от населението за подобър и по-справедлив живот, към ограничаване на техните права и свободи, приемане на "Законът Мързеску" и гласуване на демагогска конституция (март 1923 г.), която провъзгласява на думи демократични права и свободи за всички граждани на Румъния, независимо от техния етнически произход, език и религия, както и национално и социално равенство³¹.

В областта на образованието провежданата политика на управляващата национал-либерална партия е насочена към ограничаване правото на трудовите слоеве от населението на образование, независимо от техния национален произход, към създаване на всевъзможни пречки в развитието на малцинственото население на територията на кралството, към съкращаване на бюджета за развитието на народната просвета в страната.

В публикуваната статия на проф. Н. Г. Патричиу³² във в. "Универсул" от 15 януари 1923 г., озаглавено "Неграмотността и новото училище", се отбелязва, че през 1886 г. 82 % от румънското население е неграмотно, а през 1910 г., т. е. 30 години след влизането в сила на Закона за задължително начално образование, неграмотните представляват 65%, а в някои области в страната достигат до 75%. В същата статия Патричиу отбелязва, че от 800 000 деца на селяни, подлежащи на задължително обу-

чение, едва 40% редовно посещават началния курс на обучение. Тази политика на румънското правителство по отношение на образованието се провежда и към българското население в кралството.

Букурещкото българско училище се ръководи от официалните учебни планове и учебни програми за основните училище в България, но поради изискванията на румънските просветни власти румънският език да се изучава с 6 часа седмично, то часовете по български език и по други дисциплини са съкратени с по 1–2 часа, а някои, като физическо възпитание в I и II клас, отпадат изцяло от учебния план. Основните трудности в обучението през посочената учебна година, както и първата половина на 20-те години на настоящия век, могат да бъдат групирани по следния начин:

1. Недостатъчно владение на родния език от децата българчета, вследствие на чуждозиковата среда, в която се намират.

2. Нередовно посещение и чести закъснения, поради отдалеченост на местоживеенето от училището.

3. Липса на учебни помагала.

4. Недостатъчен учителски персонал.

5. Неудобна училищна сграда, разположена на една от най-шумните улици в града.

6. Липса на съвременна покъщнина.

7. Не са осигурени достатъчно средства за издръжка на училището

и за заплащане труда на учителите³³.

Българските учители в Букурещ след двете национални катастрофи водят жалко съществуване. Българската просвета в румънската столица не е обект на внимание от страна на българското правителство³⁴. Други проблеми вълнуват министър-председателя и министъра на просветата Ал. Цанков – как да задуши народното негодувание и как да укрепи своята власт и властта на най-имотната прослойка от българското население.

В началото на 30-те години букурещкото българско училище, рожба на българската колония, е и си остава дълги години храм на българската просвета и извор на българската култура. Въпросът за неговото съществуване, развитие и напредък е въпрос за съществуване на българите в Букурещ. Обкръжено с внимание от българските колонисти, през 1931 г. то се превръща от легационно в частно българско училище³⁵, като попада под контрола на закона и правилника за частното образование в кралството. Същата година то преминава под попечителството на Българското културно и благотворително дружество “Братство” със седалище в Букурещ, което го представлява пред всички власти в кралството, издържа го и защитава неговите интереси.

Първата придобивка, която получава училището, намирайки се под грижите на БКБД “Братство”, е извоюването на признание (оториза-

ция) от румънските просветни органи обаче само на началния курс с 4 отделения, 3 учители, с румънски учебен план и учебни програми, но без право на публичност (№ 33420)³⁶. Юридическото положение на прогимназията остава все още нерешено поради обстоятелството, че румънските прогимназии и лицей са осмокласни³⁷. За да бъде утвърдена българската прогимназия, трябва да има 4 класа, т. е. да придобие облик на румънските прогимназии тип “А” – с 4 прогимназиални класа с по една паралелка за всеки клас или тип “Б” – с 4 класа с по две паралелки за всеки клас.

На фона на проявяваната активна културна, просветна и обществена дейност от страна на членовете на БКБД “Братство”, от учителския колектив и от българската колония като цяло в румънския печат от време на време прозвучават нотки на недружелюбност, на негативно отношение към инициативите на българските културно-просветни органи и институции в румънската столица. През 1935 г. в. “Универсул”³⁸ излиза със статия под надслов “Скандалът около българската църква в Букурещ” и с подзаглавие “Българска църква с румънски пари”, в която подхвърля на критика инициативата на българската община в Букурещ за събиране на средства от българското население за построяване на българска църква. Някои румънци проявяват интерес и в качеството си на дарители от-

кликват на този апел. В това няма нищо осъдително, като се има предвид, че богатите българи в румънската столица винаги са подкрепяли материално румънски инициативи от местно и национално значение. Така братята Христо и Евлоги Георгиеви внасят 200 000 франка в културния фонд "Карол I", правят дарения за построяване на Централната университетска библиотека. Както вече се посочи, заможни българи от Свищов построяват в Букурещ скъпо украсена църква ("Лукач") и я подаряват на румънската община в града, а други, като Антон Пан, завещават имотите си на румънски болници, училища, църкви и пр. Авторът на статията някой си Лорин Попеску, по всяка вероятност подставено лице на националистически настроената управляваща върхушка, "забравя" тези и други факти за приноса на българите в културното и икономическо развитие на румънския народ и румънската държава и "информира" обществеността, че "румъни строят българска църква в Букурещ..."³⁹

Новата учебно 1936 – 1937 г. българското училище започва без да е удостоено с правото на публичност. Преподаването е на български език с изключение на румънските дисциплини, като се използват румънски учебници, освен учебника по български език. Броят на записаните ученици към 15 октомври 1936 г. е 95 ученици и ученички, като до края на учебната година отпадат по различ-

ни причини 17 деца⁴⁰. В края на учебната година за всеки изпитан ученик, чиито родители са румънски поданици, училището и родителите заплащат на румънската изпитна комисия по 200 леи, а за всеки ученик, чиито родители не са румънски поданици – 750 леи. Тези такси, определени от съответните румънски просветни и финансови органи (№ 96027 от 4. VI. 1937 г.), за тогавашното време са прекалено високи, особено за нерумънските поданици. Без съмнение с това може да се обясни ниският процент на явилите се пред румънските държавни комисии ученици от първоначалните отделения (53%) и от прогимназиалните (26%).

В началото на следващата година напускат българското училище директорът Никола Ременков и учителите Петко Т. Петков и Ангелина Ременкова. На тяхно място получават назначение инж. Д. Маринов за директор и учител по математика и физика, Петър Андреев и Мара Маркова. Учители в прогимназията са: Д. Маринов, М. Паянтова, М. Караджова, Г. Узунова, свещ. Г. Александров, М. Токушев, А. Боня, П. Олтяну, а в първоначалното училище – Ж. Христова, М. Маркова, М. Караджова, П. Андреев и П. Олтяну⁴¹.

През споменатата учебна година румънският министър на просветата, известният с антибългарските си настроения д-р К. Ангелеску⁴², пристъпва към изпълнение на своите предишни закани да ликвидира българ-

ските училище в Румъния. Умело прикривайки се зад решенията на Висшия учебен съвет при Министерството на просвещението, под предлог, че българските училища съществуват без официално признание и че броят на учениците в горните класове е доста ограничен, което не оправдавало функционирането им, той минава в настъпление против българската просвета в кралството.

Краят на втората половина на 30-те години в Румъния е период на реална опасност от настъпление на нова икономическа криза⁴³ след неустойчивата икономическа депресия през средата на 30-те години. Профашистският националистически курс на правителството на О. Гога ограничава до крайност демократичните права и свободи на народа. Засилва се дискриминационният подход спрямо участието на националните малцинства в държавните учреждения, икономиката и образованието. Обстановката в страната в началото на 1938 г. е крайно напрегната. Румъния е обхваната от вълнения, протести, стачки на работници, селяни, студенти и народна интелигенция, които настояват за повишаване на работната заплата, за откриване на работни места и ликвидиране на безработицата, за вземане на ефикасни мерки против инфлацията и скъпотията на живота, за прекратяване на профашистката правителствена политика⁴⁴, за демократизация на образованието. В обстановка на дълбоки социални

противоречия, на изостряне на икономическата и политическата криза, на дълбока пропаст между народа и финансово-аграрните слоеве и партии управляващата върхушка води страната към установяване на диктаторски режим⁴⁵. При такава социално-икономическа и политическа обстановка се развива народното образование в Румъния както на собствения народ, така и на малцинственото население на територията на кралството. Засилва се монархическият култ, шовинизмът и войнстващият милитаризъм⁴⁶.

В края на 30-те години, като прави равностойност на постигнатите резултати в обучението, директорът на училището Денчо Маринов дава обективна оценка на извършващите се процеси и явления в българското учебно заведение в румънската столица. Той пише: "Ние харчим средства за издръжката на нашите училища, но резултатите, които постигат тези училища в Румъния, са крайно слаби. Тази печална картина на липса на желани успехи се дължи най-вече на обстоятелството, че нямаме здрава и добре организирана училищна политика..."⁴⁷ През последните години, споделя по-нататък Д. Маринов, МВнРИ в София и училищното настоятелство в Букурещ по най-безогледен начин репресират и уволняват учителите специалисти с признати права от местните румънски просветни власти и ги заместват с кандидати без педагогическа подго-

товка, като се ръководят от конюнктурни съображения и лични интереси⁴⁸. Вместо българското училище в Букурещ да бъде превърнато от управляващите партии и върхушки в България в притегателен културно-просветен център за цялото българско население в северната ни съседка, вместо да бъдат подбирани и командирани най-добрите български просветни дейци в тази родни светиня, в която е звучал някога гласът на великия пост-революционер Христо Ботев и на други наши борци за народна свобода от времето на Възраждането, МВнРИ изпраща в Букурещ хора със съмнителна педагогическа подготовка; не им изплаща редовно месечното възнаграждение, макар и неколкостранно по-ниско от това на учителите в държавните румънски училища; не взема мерки за подобряване на материалната и дидактическа база; отнася се отрицателно към необходимостта от построяването на нова училищна сграда и пр. При тези обстоятелства съдбата на българското училище в Букурещ се очертава такава, каквато е участта на българските учебни заведения в Бесарабия. По данни на А. Скалковски, в българските колонии в Бесарабия и Новорусийския край от 1847 г. до Освобождението и по-късно съществуват 90 училища. Всички те са собствено на местното българско население. Поради липса обаче на организирано и вешо ръководство от страна на българските колонии, без

помощта на българската държава и без подготвени учителски кадри, българските училища в тези области престават да съществуват в края на XIX и в началото на настоящето столетие⁴⁹.

Друг нерешен въпрос в българското училище в Букурещ, както и в останалите български колонии в кралството, е липсата на одобрени от румънското Министерство на просвещението учебници. Мудността и инертността, които проявява МВнРИ по отношение на адаптацията на българските учебници към румънските изисквания, довежда до многократни напомняния и заплашвания от страна на румънската столична просветна администрация за налагане на съответни санкции на българското училище в случай, че тези въпроси не бъдат съобразени с буквата на Закона за частното образование в Румъния⁵⁰. Докато немските и унгарските малцинства в кралството имат признати учебници не само по своя роден език, но и по всички останали дисциплини, застъпени в техните прогимназии и гимназии от преди 20 години, то директорът на българското училище в Букурещ през 40-те години води непрестанна борба да убеди МВнРИ и училищното настоятелство за разрешаването на този въпрос, който е една предпоставка за получаване в бъдеще на статут за публичност на училището.

В стремежа си да убеди в разумността на поставения за разрешение

от органите на МВнРИ проблем, споменатият директор пише: "... И за това техните ученици (има предвид учениците от унгарските и немските малцинства – б. е.) говорят и пишат на матерния си език отлично, докато възпитаниците на нашите училища пишат неграмотно и говорят на развален и почти лош български език. И този голям недъг на нашите училища (в Румъния – б. а.) няма да се изкорени, докато съществува едно положение, с което отдавна трябваше да се ликвидира. В нашите частни български училища само преподаването и изпитването е на български език, а учениците четат и се готвят по румънски учебници. Това е една ужасна аномалия, защото румънските учебници са нагласени за деца, чийто матерен език е румънски и които мислят на румънски, но не и за деца от друга народност"⁵¹.

За въвеждането на румънските учебници в българските частни училища в Румъния имат вина и настоятелствата, които въпреки предупрежденията на директорите на училищата за неблагоприятните за обучението последствия, не вземат съответни мерки за създаване на български учебници, съобразени с румънската аналитична програма, като по този начин допринасят румънското Министерство на просвещението, което преследва користни асимилационни цели, да наложи своите искания⁵².

През първата предвоенна учебна

година отношението на румънските власти към българското училище в Букурещ започва да става явно враждебно. През тази и следващите учебни години училището е посещавано често от румънски училищни инспектори, които са крайно взискателни и придиричиви към дейността на всеки учител. Те нареждат всички училищни задължителни книги да се водят на румънски език и по румънски образец, както и имената на българските деца да се вписват в главните книги с румънски окончания⁵³, въпреки че влизат в противоречие с буквата на Закона за частното образование в кралството. И още нещо. В училището не се разрешават под никакъв предлог учебни помагала на български език. Географски и исторически карти в българското училище се допускат само на румънски език⁵⁴. Съвсем очевидно е, че румънското Министерство на просвещението, като погазва всякаква законност, насочва своите усилия в близко бъдеще да румънизира българското учебно заведение.

След споменатата година българските ученици вече не се явяват на изпити пред румънски комисии и безспорно румънското Министерство на просвещението не признава българското образование, придобивано в букурещкото българско училище. Логично е да следва премахване на румънските учебници по всички дисциплини (с изключение на учебника по румънски език) и въвеждане на

български учебници, което българската просветна администрация не извършва поради мудност, неразбиране и незаинтересованост.

През военните трудни и тревожни години част от заможните българци в Букурещ, съзнавайки голямата национална културно-просветна задача на българското учебно заведение в града, открито или прикрито оказват помощ на училището в натура или пари, морално подкрепят учителите с учениците, с което се повишава техният народностен дух и самочувствие, активизират се за значими обществени инициативи и проявления.

Въпреки материалните затруднения и нередовното изплащане на заплатите на учителите през тежките военни години учебната работа в българското училище в Букурещ и в останалите български учебни заведения в кралството се води на "сравнително добро равнище" в духа на изискванията на "формалните степени" на Хербарт и неговите идейни последо-

ватели. Провеждат се редовно тържества, чествания, извънкласни инициативи с патриотична цел. Най-голямо внимание обаче се отделя на деня на славянските първоучители св. св. Кирил и Методий⁵⁵.

За учебната 1943 – 1944 г. липсват сведения в архивната колекция на Българската царска легация в Букурещ. По всяка вероятност учебната година завършва през м. юни 1944 г. в обстановка на разгрома на кралските румънски войски на Източния фронт в района на Яш–Кишинев и в подготовка на жителите на Букурещ за отхвърляне на хитлеристите в района на Букурещ – Плоещ. След Втората световна война започва нов период на борба на българското население в Букурещ за просветно и културно развитие и етническо оцеляване, нов период на грешки на тоталитарния режим по посока на родоотстъпничеството, прикрито зад кухия постулат на "пролетарския интернационализъм".

БЕЛЕЖКИ

¹ ARH. STAT. BUC. (ASB), F. Primăria Municipiului București, dos. 93/1832, f. 36, 37; Д и к у л е с к у, В л. Българското училище в Букурещ от 1832 г. – Нар. просвета, 1957, кн. 5, 75–78.

² Д и к у л е с к у, В л. Цит. съч., с. 78.

³ ЦДИА, ф. 177, оп. 4, а. е. 363, л. 1 – 8; НБКМ – Старопечатен отдел, Устав на българската черкова и училище в Букурещ (Statutele Bisericei și Școllei Bulgare din București).

⁴ Г о с п о д и н о в, А. Огнище на българщината. – Раб. дело, г. XXXV, бр. 167, 16. VI. 1961 г.; С о n s t a n t i n e s c u - I a ș i, P. Din activitatea lui Hristo Botev și a altor revoluționari bulgari la București. Editura Argr. Buc., 1950, p. 29.

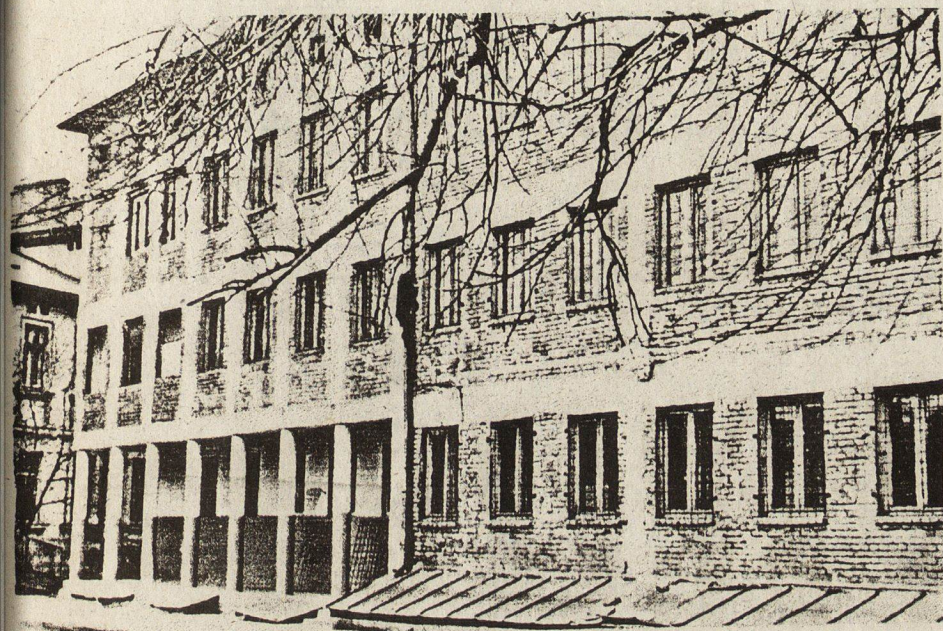
* През 80-те години на XX в. по време на управлението на Н. Чаушеску училищната сграда е съборена без българската колония да е обезвъзмездена с равностойна имотна собственост в друг район на Букурещ.

- ⁵ Constantinescu - Iași, P. O. c., p. 28.
- ⁶ Димитров, М. Христо Ботев. Съчинения. Т. 3, С., 1950, 391 – 392, 398.
- ⁷ Constantinescu - Iași, P. Din activitatea lui Hristo Botev..., p. 30.
- ⁸ Секидневен новинар, г. I, бр. 37, 20. V. 1877, с. 4.
- ⁹ ЦДИА, ф. 176, оп. 1, а. е. 841, л. 14 – 22.
- ¹⁰ ЦДИА, ф. 327 (колекция на БЦП), оп. 1, а. е. 1276, л. 117.
- ¹¹ ЦДИА, ф. 327, оп. 1, а. е. 97, л. 97.
- ¹² Пак там, л. 82.
- ¹³ Пак там, л. 99.
- ¹⁴ Пак там, л. 80.
- ¹⁵ Пак там, л. 6 – 7.
- ¹⁶ Пак там, л. 52.
- ¹⁷ Пак там, а. е. 1276, л. 1, 117.
- ¹⁸ Пак там, а. е. 221, л. 65 – 66.
- ¹⁹ Пак там, а. е. 295, л. 33 и а. е. 1276, л. 2.
- ²⁰ Пак там, а. е. 295, л. 5.
- ²¹ ЦДИА, ф. 327, оп. 1, а. е. 1276, л. 119.
- ²² Пак там, л. 2.
- ²³ Пак там, а. е. 399, л. 25.
- ²⁴ ЦДИА, ф. 327, оп. 1, а. е. 595, л. 162.
- ²⁵ Пак там, а. е. 601, л. 5.
- ²⁶ Пак там, а. е. 472, л. 31, 32.
- ²⁷ Пак там, а. е. 1276, л. 3.
- ²⁸ Пак там, а. е. 641, л. 10.
- ²⁹ Пак там, л. 17.
- ³⁰ Пак там, л. 11.
- ³¹ История Румынии нового и новейшего времени..., 183 – 184.
- ³² Istoria Poporului Român. Buc., 1970, p.353.
- ³³ ЦДИА, ф. 327, оп. 1, а. е. 684, л. 161.
- ³⁴ Пак там, л. 163.
- ³⁵ ЦДИА, ф. 327, оп. 1, а. е. 1276, л. 120.
- ³⁶ Пак там.
- ³⁷ Пак там, л. 121.
- ³⁸ Пак там, а. е. 1215, л. 29; Z. Universul, Nr. 2791, 10. XI. 1935.
- ³⁹ Пак там, л. 29 – 30.
- ⁴⁰ Пак там, а. е. 1276, л. 124.
- ⁴¹ Пак там, л. 127.
- ⁴² ЦДИА, ф. 327, оп. 1, а. е. 1387, л. 29 – 46.
- ⁴³ Z. Excelsior, 1. I. 1938, p. 3; J. Lupta de clasa, Nr. 4, 1938, p. 46.
- ⁴⁴ История Румынии нового и новейшего времени..., 235 – 236.
- ⁴⁵ История Румынии 1918 – 1970..., 230 – 231; Istoria Poporului Român..., p. 374.
- ⁴⁶ ЦДИА, ф. 327, оп. 1, а. е. 1276, л. 19.
- ⁴⁷ Пак там, л. 20.
- ⁴⁸ Пак там.
- ⁴⁹ Пак там.
- ⁵⁰ Пак там, а. е. 1283, л. 63.
- ⁵¹ Пак там.
- ⁵² Пак там, л. 63 – 64.
- ⁵³ ЦДИА, ф. 177, оп. 4, а. е. 363, л. 6 – 7.
- ⁵⁴ Пак там.
- ⁵⁵ Пак там, а. е. 638, л. 61.

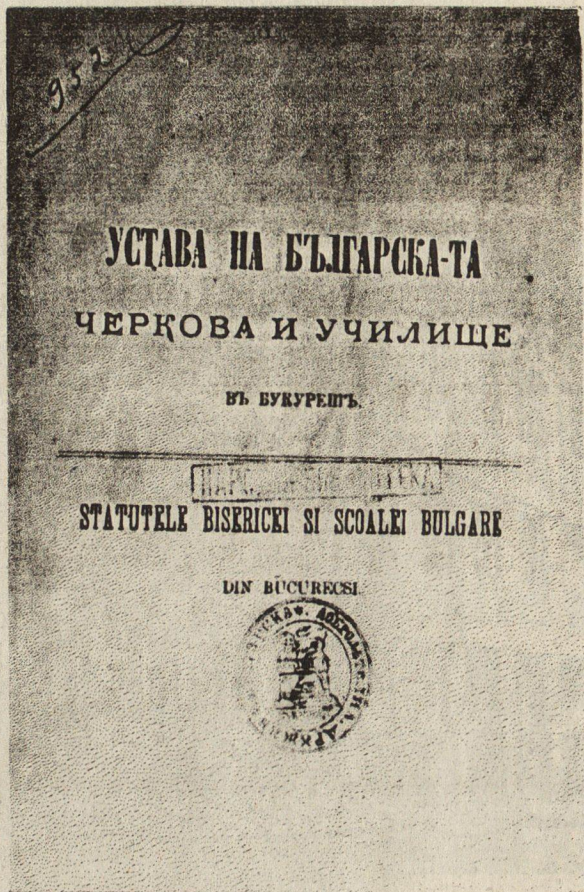
ПРИЛОЖЕНИЯ

**Българското училище „Св. св. Кирил и Методий“ в Букурещ.
Сградата е съборена през 80-те години
на настоящето столетие**

Новопостроената сграда в двора на Българското основно и педагогическо училище „Христо Ботев“ в Букурещ, в която се провеждат учебни занятия през последните години преди закриването му през 1962 г. Сградата е съборена през 80-те години на XX в.

Устав на Българската църква и училище в Букурещ

Б У К В А Р

ДЪРЖАВНО ИЗДАТЕЛСТВО
БУКУРЕЩ
1948

Буквар. Това е първият учебник за новооткритите румънски държавни училища с преподаване на български език през 1948 г. Съставител е Пирин Бояджиев.

МИНИСТЕРСТВО НА ОБРАЗОВАНИЕТО

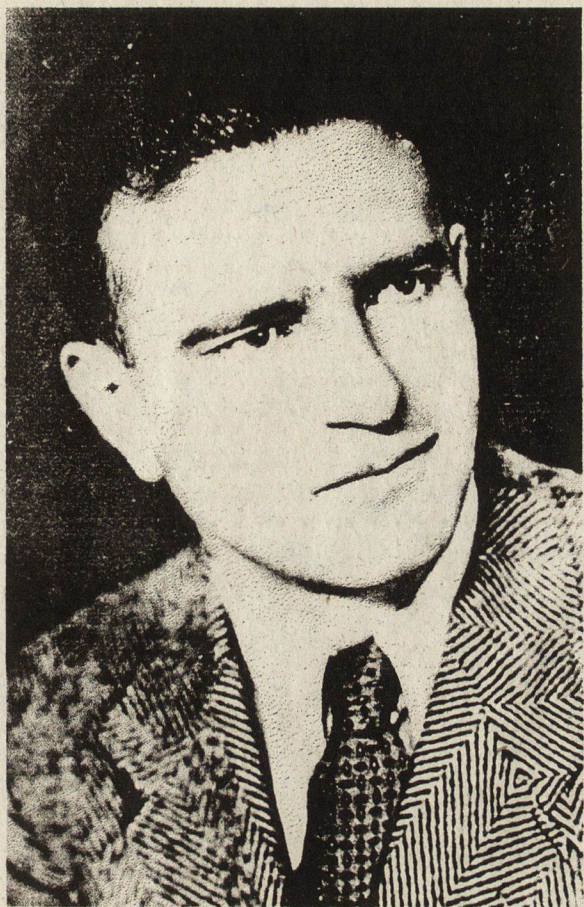
БЪЛГАРСКИ ЕЗИК

ГРАМАТИКА И ПРАВОПИС
ЗА IV КЛАС НА ОСНОВНИТЕ УЧИЛИЩА

ДЪРЖАВНО УЧЕБНО-ПЕДАГОГИЧЕСКО ИЗДАТЕЛСТВО

1954

Учебник по български език за IV клас на румънските държавни училища с преподаване на български език през 40-те и 50-те години на XX в. Съставител е Пирин Бояджиев.

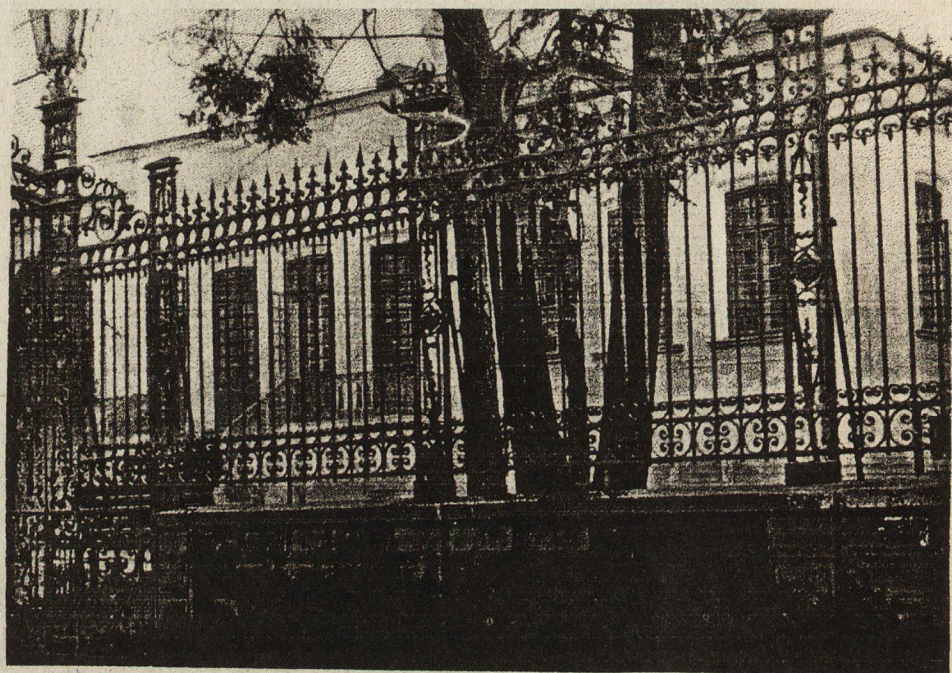
Пирин Бояджиєв, учител в Българското основно и педагогическо училище „Христо Ботев“ в Букурещ през 40-те и 50-те години на XX в.

Атанас Господинов, директор на Българското основно и педагогическо училище „Христо Ботев“ в Букурещ през 40-те и 50-те години на настоящия век, изтъкнат преводач, публицист и обществен деец.

Георги Ронков, възпитаник на Българското основно и педагогическо училище „Христо Ботев“ в Букурещ, отличник на випуска си, впоследствие директор на основно училище в румънската столица

В тази сграда, намираща се на ул. „Мирча вода“ в Букурещ, функционира българското педагогическо училище през учебната 1948–1949 г.